

Art compromès per a temps de guerra

Clamor de guerra, la important obra de Ferrándiz conservada al Museo Reina Sofia.

Una exposició arreplega la producció durant la Guerra Civil del dibuixant i escultor alcoià Tomàs Ferrándiz, figura artística quasi oblidada que posà el seu talent artístic al servei de la República.

La seua fou una existència llarga i prolífica. Tomàs Ferrándiz Llopis (Alcoi, 1914 - Madrid 2010), dibuixant i escultor, fou un dels artistes que posà el seu talent, durant la Guerra Civil, al servei de la causa de la República. I en acabar la guerra, mampreguà la seua carrera professional, sense grans trasbalsos, adaptant-se als nous temps marcats per la bota dels

vencedors. No patí empresonament i no fou torturat. Ni marxà cap a l'exili. No havia format part de l'imaginari heroic dels perdedors. Potser per això, el seu nom ha estat sotmès durant molt de temps a un cert abandó, a un silenci discret al voltant d'una figura bastant discreta també.

Com sol passar, hagué de produir-se la seua mort perquè l'obra feta durant

la Guerra Civil emergís de la mà del galerista José de la Mano, redescobridor de Ferrándiz. Una exposició organitzada per l'Octubre Centre de Cultura Contemporània i la Llotja de Sant Jordi, amb la direcció tècnica d'Antoni Miró, la coordinació de Francesc Agulló i la col·laboració del Museu de la Universitat d'Alacant i l'Ajuntament d'Alcoi, recorre aquesta producció, entre pintures, esbossos per a cartells de guerra, retrats o il·lustracions per a premsa. Temps de conflicte bèl·lic que permeteren "l'aparició d'un artista madur, rigorós i definitivament obert a les noves tendències", dictamina l'historiador Àngel Beneito.

La mostra, que ha estat a Alcoi entre abril i maig i que ara es pot visitar a l'Octubre, serveix per conèixer la figura d'un artista que fou un dels il·lustradors del mític volum *Versos de guerra*, publicat a Alacant el 1938 amb poemes, entre d'altres, de Miguel Hernández. A més, juntament amb artistes de la volada de Pablo Picasso, Joan Miró, Juli González o Josep Renau, participà en el pavelló de la República de l'Exposició Internacional de París l'any 1937. L'obra escollida per participar-hi, *Clamor de guerra*, exhibit a la col·lecció permanent del Museo Reina Sofia juntament amb obres com el *Guernica* de Picasso. Dues dades curriculars "no menors", com apunta el crític d'art Juan Manuel Bonet, que han alimentat darrerament l'interès per la figura de l'artista alcoià. "El que comença a emergir és, no ja l'ombra que fins ara era Tomàs Ferrándiz, sinó la figura de volum real d'un escultor de molta major entitat de la que es podia apreciar en un primer moment", certifica Bonet.

Omplint els buits. Basant-se en el padró de veïns del 1921, Beneito explica que Ferrándiz provenia d'una família modesta. El pare, Domingo Ferrándiz, era natural d'Alcoi i fogoner d'ofici. La mare, Milagro Llopis, era filla de Cocentaina. La parella tingué cinc fills: ni els pares ni la majoria de germans de l'artista tingueren formació acadèmica. La família vivia al carrer de Sant Agustí, en un dels barris proletaris d'Alcoi. Uns orígens treballadors que potser alimentaren la decisió, com altres persones amb sensibilitat artística, de donar suport al Front Popular.

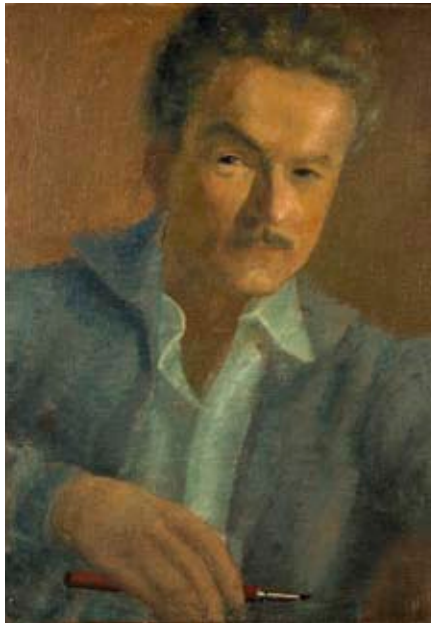
Respecte de la seua formació artística, entre els anys 1928 i 1934, un adolescent

Ferrándiz comença d'aprenent en diversos tallers de decoració i escultura. Ja el 1934, molt jove, realitza la seua primera exposició individual en l'Associació de la Premsa d'Alacant, amb escultures, quadres i dibuixos. Un artista emergent que ha de continuar formant-se a l'Escola d'Arts i Oficis de Madrid, becat per la Diputació Provincial a instàncies, sembla, del mecenes Lázaro Mascarell i d'alguns altres valedors del jove artista. Sols hi estigué un curs: l'any següent ingressà en l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando per fer estudis superiors.

Anys de forjar-se com artista però, ahora, d'efervescència ideològica, amb l'esclat de la guerra. De Ferrándiz no es coneix adscripció política concreta, "encara que cal aventurar la generalitat de les seues simpaties cap a la legitimitat republicana", aventura l'historiador i crític Fernando Castillo. Amb tot, personatges com el poeta Joan Valls, pròxim a les Joventuts Socialistes, o Rafael Mengual, simpatitzant comunista, formen part del seu cercle d'amistats i activismes agrupat en l'entorn de l'Agrupació Cultural. Quasi tots els membres d'aquesta associació, Ferrándiz inclòs, s'integrarien el 1936 en el Sindicat d'Escriptors i Artistes de la CNT.

Comptat i debatut, l'artista s'integra en els esforços intel·lectuals de guerra. A més de la participació en l'exposició de París, fa cartellisme –com ara el que féu per a la secció tèxtil de la CNT alcoiana– il·lustra publicacions o prepara obres com "Clamor de la guerra", una obra feta amb un preparat de pasta negra i siena aplicat amb pinzell de la qual existeixen bastants esbossos i dibuixos preparatoris. D'aquella època és també el retrat del seu amic Mengual, les il·lustracions amb tinta pròximes al realisme social o, una mica més tard, la seua contribució a *Versos de guerra*, el dibuix *El van matar a l'alba*, del 1937, realitzat amb pintura blanca sobre un compost d'algeps tintat.

D'altra banda, com explica Fernando Castillo, Ferrándiz no estava al marge del debat sobre l'adequació de l'art "a les exigències del conflicte". De fet, l'artista escriu una sèrie d'articles dels quals Castillo ressalta "La guerra i l'art", text on l'escultor i dibuixant reconeix l'influx de la guerra en la tasca artística i al qual no és possible moralment sostraire's.

Dalt, a l'esquerra, autoretrat datat el 1946. A la dreta, el retrat que va fer a Joan Valls el 1937. A sota, un nu femení de l'any 1936.

Una polièdrica activitat intel·lectual sobre el paper de l'art.

La repressió que passà de llarg.

Acabada la guerra, la trajectòria descrita abans no era precisament un salconduit davant les noves autoritats franquistes. Però, per motius que els estudiosos no acaben d'establir, la repressió passà de llarg. No fou depurat ni continuà mobilitzat militarment. Més aviat al contrari: un any després, Ferrándiz reprenia els seus estudis a Madrid. Certament, i malgrat que molts personatges identificats amb la República pagaren amb la mort o la presó, la bona estrella del dibuixant alcoià tampoc no va ser un

cas aïllat: com recorda Beneito, la llista d'intel·lectuals republicans als quals el franquisme no passa comptes inclou escriptors, periodistes, escriptors, cartellistes o músics, noms com els de Miguel Torregrosa, Juan Gisbert, Antonio Pérez o Rafael Casasempere.

D'ací fins al final de la seua vida, Ferrándiz completaria una extensa i significativa carrera artística, amb nombrosos premis i exposicions. L'estètica d'aquesta etapa, amb tot, reflectirà els gustos i l'estètica dominant, incloent-hi diversos motius religiosos. Com se sol dir, però, aquesta és una altra història.

Xavier Aliaga